

BENE JÁNOS

Jékey Ferenc I. világháborús naplójáról¹

1993-ban a Belgiumban élő, azóta már elhunyt, Jékey Elemér a Jósa András Múzeumnak ajándékozta édesapja, dr. vitéz bulyi és jékei Jékey Ferenc I. világháborús naplóit, kitüntetéseit és azok szalagsávjait. Jékey Ferenc több szállal is kapcsolódott Szabolcs és Szatmár vármegyékhez. Fehérgyarmaton született 1895. május 4-én. Apja, Jékey Sándor a fehérgyarmati járás főszolgabírája, az I. világháború utolsó két évében pedig Szatmár vármegye főispánja volt. Anyja alsócsernátoni Damokos Margit.

Jékey Ferenc középiskoláit Szatmárnémetiben és Kassán végezte, majd jogot tanult Kassán és a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen, ahol már a háború után jogi doktorátust szerzett. Tanulmányait a háború idején is folytatta, naplójában említi, hogy 1917. szeptember 15-én szabadsága idején tette le harmadik alapvizsgáját Kassán.

Érettségi vizsgái után katonai szolgálatra a nyíregyházi császári és királyi 14. huszárezredhez rukkolt be. Innen vezényelték egyéves önkéntesi iskolára Holicsba.

Jékey Ferenc 1914 végén vonult be a 14-esek pótkeretéhez, s az 1915. augusztus 8-án indított pót századdal érkezett ki ezredéhez Galíciába. Ettől kezdve, a hosszabb-rövidebb idejű szabadságokat és a kórházi ápolást leszámítva, az utolsó percig, a Monarchia összeomlásáig szolgált végig ugyanabban a regimentben. Megjárta Galíciát, a Pripjaty-mocsarakat, Erdélyt, harcolt a Piave mellett. 1915. szeptember 29-én megsebesült. Hadnaggyá, majd főhadnaggyá léptették elő, szakasz- és századparancsnoki beosztásokat látott el. Többször is kitüntették. A háború idején kapta a nagyezüst vitézségi érmet, a bronz és ezüst Signum Laudist, a Károly Csapatkeresztet és a Sebesültek Érmét. A háború után ítélték oda számára a III. osztályú Katonai Érdemkeresztet, a Magyar Háborús Emlékérmet a sisakkal és kardokkal, az osztrák és a bolgár háborús emlékérmet.

1918 őszén a Monarchia összeomlása után ezredével hazatért, s egy rövid, otthon eltöltött szabadság után ismét Nyíregyházán látjuk viszont, a huszárezred által szervezett karhatalom, a nemzetőrség tagjaként. A következő év elején a belügyminisztériumban segédfogalmazó. 1919. március 21., a Tanácsköztársaság kikiáltása után Szegedre ment, ahol kapcsolatba került Gömbös

¹ Elhangzott Nyíregyházán, 2012. szeptember 27-én a 19. Szabolcs-szatmár-beregi Nemzetközi Levéltári Napon.

Gyulával, s ott a szerveződő nemzeti hadsereg I. tiszti törzsszázadába osztották be szolgálattételre. 1920-tól ismét a belügyminisztériumban dolgozott, előbb az elnöki osztályon, majd mint a miniszter személyi titkára. Ekkor már szolgálaton kívüli huszárszázados. Világháborús tevékenységének elismerése, hogy az elsők között avatták vitézzé.

1924-ben megnősült. Felesége Isaák Mária, kisdobronyi dr. Isaák Elemér császári és királyi kamarás, földbirtokos és csebi Pogány Mária leánya. Házasságukból két gyermek született, Marianne és Elemér.

Jékey Ferenc miniszteri titkárként vonult nyugalomba 1926-ban, majd felesége birtokán gazdálkodott a Szatmár vármegyei Nagyszekeresen. Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején azonban ismét közszolgálatot vállalt, 1935-től Veszprém vármegye főispánja. Tevékenységét a Szuverén Máltai Lovagrend is elismerte, 1937-től tiszteletbeli lovag. 1938. március 18-án Szabolcs vármegye főispánjává nevezték ki, s ezt a tisztséget közmegelégedésre, 1944. március 19-ig viselte. Hazánk német megszállása után állásáról lemondott, családjával a fővárosba költözött. Ott vészelték át az ostromot is.

Az 1945-ös földreform során birtokait kisajátították, így Jékey Ferenc üzleti vállalkozásba kezdett, cukorkaüzletet nyitott. A családot 1951-ben a Szolnok megyei Besenyszögre telepítették ki, ahol a rizsföldeken dolgoztak. 1953-ban ezt a kényszerlakhelyet elhagyhatták, de Budapestre még nem költözhettek vissza. Így azután Nagykovácsiban béreltek szobát, Jékey Ferenc pedig teherautó-sofőrként kereste kenyerét. Az 1950-es évek végén költözött vissza a család a fővárosba, Jékey Ferenc ekkor már nyugdíjat is kapott. Felesége 1980-ban, ő pedig 1986-ban hunyt el Budapesten.

Jékey Ferenc naplóját két 9x14 centiméteres, kockás lapos noteszba írta ceruzával, az egyik barna vászonba, a másik zöld viaszosvászonba volt kötve. Az első kötet 1915. augusztus 8-ától, a frontra indulástól 1916. december 31-éig, a második pedig 1917. január 1-jétől 1918. november 10-éig, vagyis ezrede, a császári és királyi 14. huszárezred békehelyőrségébe, Nyíregyházára való visszaérkezéséig követi végig a regiment és a naplóíró mindennapjait.²

A Monarchia magyar katonái körében – főleg a német vezénnyellett bíró császári és királyi közös ezredekben – mindennapos volt a német katonai szakki-fejezések használata, amelyeket azonban a magyar nyelvtani szabályok szerint ragoztak. Ez tükröződik a naplóban is.

Az élvezetes stílusban megírt, jól olvasható napló nemcsak a hadi helyzet alakulásáról, változásairól tudósít, hanem számos érdekes információt közöl a táj, a harctér jellegzetességeiről, a lakosság szokásairól, a katonák és a civilek viszonyairól is.

² A naplók lelőhelye: Jósa András Múzeum, Történeti dokumentum gyűjtemény: 93.1.1-2.

Mindkét naplóban a bejegyzések a napok sorrendjében viszonylag rövidek, szűkszavúak, ezért megpróbáltunk úgy válogatni belőlük, hogy azok minél több információt adjanak Jékey Ferencről és tevékenységéről.³

Az indulás

1915. augusztus 8. „Indulás a marsszázaddal⁴ lovon a kaszárnyából délelőtt fél 10-kor Lallosevits főhadnagy⁵ vezetésével a Szarvas és a Vasúti utcán keresztül az állomásra. Az állomáson hatalmas zápor. Bevagonírozunk. Igen sokan vannak kinn, Mamukáék, Ella néniék, Szuhányi Laciék és még igen sok ismerős. Sok virágot és amulettet kapunk.”

Augusztus 9. „Reggel 7-kor elhagyjuk a magyar határt. Siankiban reggelizünk. Útközben mindenütt a pusztulás még friss nyomait látjuk. Gránátlyukak, dekungok,⁶ felégetett házak, falvak, alig van egy ép állomás.”

Augusztus 11. „Lovon megyünk tovább Dalnicba, ahol az ezred a szabadban lége-rezik.⁷ Útközben meghalljuk az első ágyúlövéseket. Beosztanak a III. századba Splényi kapitányhoz⁸ és egyidejűleg kineveznek zászlóssá. Splényin kívül Kardos tartalékos főhadnagy⁹ és Pók zászlós¹⁰ vannak a századnál.”

Augusztus 12. „Reggel nagy ágyú és fegyvertűzre ébredünk, repülőgépekre tüzelnek. Hátunk mögött állnak 15-ös Haubitzaink,¹¹ azokat kezdik keresni a muszkák. Pár schwere¹² gránát 200-300 lépésre esik le tőlünk.”

Augusztus 25. „Megint reservében¹³ vagyunk. Este fél nyolctól fél kilencig tartó tüzérségi előkészítés után a schützendivízió¹⁴ 1. százada támadást intéz az oroszok, a Bug innenső oldalán lévő kis állása ellen. Az angriff¹⁵ nem sikerül. Veszteség csekély.”

³ A napló 1918. évi részlete megjelent: BENE János: Jékey Ferenc I. világháborús naplója. In: A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve, '95-'96. Szerk. Almássy Katalin és Istvánovits Eszter. Nyíregyháza, 1997. 273-282. (a továbbiakban BENE, 1997.)

⁴ menetszázaddal

⁵ Lallosevits István, főhadnagy, majd százados a cs. és kir. 14. huszárezredben

⁶ Deckung = fedezék

⁷ táborozik

⁸ Báró Splényi Viktor százados, századparancsnok a cs. és kir. 14. huszárezredben

⁹ Kardos Gyula tartalékos főhadnagy a cs. és kir. 14. huszárezredben

¹⁰ Pók Zoltán tartalékos zászlós a cs. és kir. 14. huszárezredben

¹¹ Haubitze = tarack (A 15-ös tarack lövegcsövének belső átmérője 15 cm volt.)

¹² schwere = nehéz

¹³ reservében = tartalékban

¹⁴ Schützendivízió = két vagy három századból álló lövészosztály (ezeket az osztályokat a huszárezredek ló nélkül maradt legénységéből szervezték)

¹⁵ Angriff = támadás

Augusztus 31. „Este közel a határhoz Brandasovkába[?] érünk és bekvártélyozunk. A lakosság russzofil érzelmű.”

Szeptember 9. „Reggel fél 10-kor egy detaschmentet¹⁶ alakítanak Bruckner őrnagy¹⁷ úr vezénylete alatt. Ez áll a III. századból, az I. schützen századból és egy zug¹⁸ tüzérből. Én megyek vorpatrulba,¹⁹ már csak pár kozák volt a faluban, akik galoppban menekültek, amikor bementem. Patrulokot küldünk ki és ott maradunk.”

A sebesülés

Szeptember 29. „Rakovszky²⁰ az erdőben besprechungot²¹ tart és azt mondja, hogy az összes tisztak menjenek ki állásainkat recognoszciózni.²² Lovon mentünk ki a temetőbe, amely a Styr partján fekszik. A század lassan gyalog jött utánunk. Ahogy a Styr partjára érünk, alig lehattunk ott pár másodpercig, amikor a túlsó parton lévő orosz feldwache²³ egyet ránk lőtt, a golyó köztünk süvített el. A többiek gyorsan megfordultak s galoppoztak elfelé. Én is éppen fordítani akartam a lovamat, amikor másodszor is lőttek és a golyó engem talált. Jobb mellemen ment be és srégen felfelé haladva a vállamon jött ki hátul. Tompa ütést éreztem, eszméletemet nem vesztettem el, leszálltam a lóról és lefeküdtem egy, a földön heverő nagy fatörzshöz, mert közben elkezdenek erősen lőni. A lövésekre futólépésben jön előre a század s viszonozza a tüzet. 5-10 perc alatt vissza is vonul az ellenség. Pók egy szanitéc führerrel²⁴ visszajön, s bekötözik a sebemet. Visszamegyek az erdőbe, s a pakkomat felrakva egy szekérre, magam is belefekszem. Szabót, az ordonáncomat a bakra ültetve elindulunk Kukliba, ahol a Sanitäts-Anstalt²⁵ van. Ott alszom egy hordágyon. A körülményekhez képest elég jól érzem magamat.”

Jékey zászlós sebesülése után már az egész 1915. évet kezeléssel töltötte, 1916. január 1-től pedig március 9-ig Nyíregyházán a cadernél, a pótkeretről volt beosztásban.

[1916] „Igen sokan vannak eleinte a kádernél, de lassan mindet felküldik a harctérre, a végén miránk is ránk kerül a sor.” 1916 tavaszán is a Pripjaty-mocsarakban,

¹⁶ Detachment = különítmény

¹⁷ Bruckner Hermann őrnagy, majd alezredest többször említi Jékey Ferenc naplójában, ezzel szemben az ezred névjegyzékében nem szerepel, egyelőre adataink sincsenek róla.

¹⁸ Zug = szakasz

¹⁹ Vorpatrouille = előosztág

²⁰ Rakovszky István őrnagy, majd alezredes a cs. és kir. 14. huszárezredben.

²¹ Besprechung = megbeszélés

²² szemrevételezni

²³ Feldwache = tábori őr

²⁴ egészségügyi szakaszvezető

²⁵ Sanitäts-Anstalt = egészségügyi állomás

Serchovóban és környékén állomásoztak a 14-esek. Itt történt meg a huszárezred első átszervezése, elsősorban a nagy lóhiány miatt.

Április 7. *„A régen tervezett umgruppierung²⁶ megtörténik. Az ezred 6 lovasszázadját 4-re vonják össze és felállítanak egy schützenescadront.²⁷ Én az új beosztás alapján az I. lovasszázadba kerülök. A század az úgynevezett Wo insel²⁸ B. Stützpunktján²⁹ van elég kényelmes és nyugodt állásban.”*

Augusztus 20. *„Reggel 6-kor egy orosz zászlóalj támadásra akar felfejlődni, kozákok hajtják őket, de tüzéségünk teletalálatokkal szétszórja őket. Déli 12 órától este 6-ig pergőtűz alatt állunk. Kb. 900 gránátot kapunk, közte vagy 200 15 centiméteres.”*

A napló további részében Jékey Ferenc az állásháborúk idején szokásos tevékenységekről, elsősorban a hangyaszorgalommal épített állásokról, fedezékekről írt bővebben. A Pripjaty-mocsarak területén nagy kiterjedésű nyírfaerdőket vágtak ki a szembenálló felek, és folyamatosan építkeztek. Két okból is: harcok nagyon nem voltak, tehát a legénységet el kellett foglalni, lekötni, másrészt hosszan tartó egy helyben való tartózkodásra, az időjárás viszontagságainak kivédésére szolgáltak ezek a munkák.

Június 30. *„Már nagyon szépen be vagyunk építve. Szép kaszinónk, tisztí konyhánk és tisztí dekungjaink vannak. Tisztí istállót is építünk.”*

1916 őszén Románia hadba lépése miatt az ezredet Erdélybe szállították. A következő másfél évet ott töltötték Fogaras környékén, az Úz völgyében, azután az Ojtozi-szorosban és a Tölgyesi-szorosban. Jékey Ferenc sokszor felemlgeti naplójában az elképesztően rossz utakat és a szokatlanul hideg teleket.

1918. február 22-én ismét útra kelt az ezred az olasz frontra, Orzanoba, ahová 28-án érkeztek meg. Egy hónap múlva Flumignanoba irányították őket, ahol Jékey Ferenc századparancsnoki beosztást kapott. Április végén foglalták el új állásukat a Piave mellett. A terep igen mocsaras, 60-80 centinél mélyebb lövészárkot ásni nem lehet, az olaszok is közel vannak és folyamatosan esik az eső.

1918. május 28. *„Hajnalban indul meg saját ellentámadásunk. Tüzéségi előkészítés után 12 századunk támad, egyrészt a rossz felderítés, másrészt a vezetés gyengesége következtében az olaszok könnyen visszaverik a támadást, veszteségünk 10 tiszt és 1600 ember.”*

Június 26-án még egy támadást indított az ezred, amelyben 850 embert veszítettek.

²⁶ Umgruppierung = átcsoportosítás

²⁷ Schützenescadron = lovas-lövész század

²⁸ Insel = sziget (a naplóban említett Wo sziget a Pripjaty-mocsarak egyik kiemelkedő, „száraz” helye volt)

²⁹ Stützpunkt = támpont, harcálláspont

A továbbiakban mind a regiment, mind pedig a naplóró előbb Galíciában, majd Csehországban, végül pedig Erdélyben látott el karhatalmi szolgálatot. Itt érték meg az őszirózsás forradalmat, s Jékey Ferenc részletesen le is írta azt a nyugtalanságot, azt a fejetlenséget, amivel a Monarchia összeomlása járt. De leírta azt is, hogy Oehm³⁰ alezredes és a tisztikar a legénységet kézben tartva elhatározta, hogy felesküszik a Magyar Nemzeti Tanácsra, s az ezredet hazahozza az új hatalom szolgálatára. November 11-én a császári és királyi 14. huszárezred Nyíregyházára, Jékey főhadnagy pedig Nagykárolyba érkezett. Naplójának utolsó mondata így hangzik: „Otthon elég rendes viszonyokat találok, a nemzetőrség példás rendet tart.”

Jékey Ferenc főhadnagy³¹

³⁰ Oehm őrnagy, majd alezredes előbb a cs. és kir. 14. huszárezred I. osztályparancsnoka, 1918. november elejétől ezredparancsnok.

³¹ BENE, 1997. 274.